

Erasmus ondergronds

Leon Mijderwijk

Erasmus heeft zijn sporen nagelaten. Zijn gedachtegoed is vormend geweest voor generaties die na hem kwamen. Zijn geschriften zijn vele malen herdrukt. Archeologisch gezien is zijn werk echter van weinig belang. Pijpenmakers en pottenbakkers stortten hun afval, maar activiteiten van wijsgeren en denkers zijn niet te vinden in het bodemarchief. Desondanks kan ook deze 'Ondergronds' in Erasmiaanse stijl worden geschreven. Op het tentoonstellingsboekje *Gat in de stad* dat ter gelegenheid van een tentoonstelling over stadsarcheologie in het Rijksmuseum voor Oudheden in Leiden (2004) werd uitgegeven, prijkte Erasmus zelfs op de kaft, evenals eerder op de omslag van de Archeologische en Bouwhistorische Kroniek van de Gemeente Utrecht (1988).

De vondst waar het hier om gaat is een scherf van een majolica bord. Majolica is aardewerk dat na eenmaal bakken van een laag tinglazuur wordt voorzien. Voordat het wordt bedekt met loodglazuur kan op de eerste laag een schildering worden aangebracht. Hoewel de schildering niet veel detail vertoont, is Erasmus zeker te herkennen. De karakteristieke lijnen van zijn gezicht en het typerende hoofddekseel zijn op het aardewerk te zien.

De schilder zal zeker een voorbeeld voor zich hebben gehad. De afbeelding is terug te voeren op de beeltenis die de

Antwerpse schilder Quentin Matsys (1465/66-1530) in 1519 maakte voor een penning. Erasmus' gezicht is naar links gewend en duidelijker dan op de scherf is op de penning te zien dat hij een mantel met bontkraag draagt. De penning kan gezien worden als een vorm van *public relations*, want Erasmus zendt in 1520 diverse exemplaren, afgegoten in brons of lood, naar bekenden. Het gebruikte materiaal symboliseerde mogelijk de waarde van de relatie en het aanzien des persoons.

Erasmus was zelf nogal verguld met de medaille want veelvuldig correspondeert hij over de *fusili Erasmo*, de gegoten Erasmus.¹ Onderwerp van zijn schrijven is niet zelden

Penning Erasmus van Quentin Matsys, 1519. hoe nieuwe afgietsels beter tot zijn recht zouden komen.

Het zou kunnen dat de aardewerkschilder zo'n afgietsel in handen had toen hij een eeuw later aan het werk was. Wanneer het bord precies is gemaakt is niet vast te stellen, aangezien het laatste cijfer van het jaartal ontbreekt; te lezen valt 161..

Interessant is *waarom* het bord met deze afbeelding is gemaakt. Meer activiteiten rond Erasmus waren er in de jaren 10 van de zeventiende eeuw. In 1616 kwam een bundel uit met elf van zijn werken, vertaald in het Nederlands. De Rotterdamse vroedschap besloot in dat jaar ook dat er een standbeeld moest komen op de Markt, waarschijnlijk ter vervanging van een eerder beeld. Zes jaar later voltooidde Hendrick de Keyser dit werk, dat nog steeds te zien is, in brons. Al deze activiteiten zullen mogelijk verband houden met het feit dat Erasmus, hoewel omstreden qua precieze datum, geboren was in de tweede helft van de jaren 1460. Een herdenkingsbord dan? Zou de aardewerknijverheid ingespeeld hebben op deze populariteit van Erasmus en commerciële *merchandise* op de markt hebben gebracht.

Even interessant als de vraag waarom het bord is gemaakt, is h oe het in Utrecht is gekomen? De Utrechtse archeoloog Hoekstra stelde in de beschrijving dat 'in de Rozenstraat of directe omgeving een humanistisch geinteresseerd mens gewoond moet hebben'.² In het kader van de claims van Gouda en Rotterdam om de gunst van Erasmus ben ik misschien achterdochtig geworden, maar zijn er onvermoeude banden tussen hem en de Domstad? Zonder verdere aanwijzingen houd ik het gewoon op een toevalsvondst.

Majolica scherf met portret Erasmus, 1610-1619. Archeologische vondst Rozenstraat, Utrecht.

Met dank aan Annette Bakker (Dienst stadsontwikkeling gemeente Utrecht, afdeling Stedenbouw, sectie Cultuurhistorie).

Leon Mijderwijk (1975) studeerde voor leraar geschiedenis aan de Hogeschool van Utrecht; daarna studeerde hij in deeltijd geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Hoewel niet werkzaam als historicus is de liefde voor het vak gebleven. Hij is redactielid van Tidinge van die Goude en vaste medewerker van onder meer het Detectormagazine en www.geschiedenis.nl. Daarnaast schrijft hij artikelen en recensies voor uiteenlopende organen. Zijn interesse gaat in het bijzonder uit naar archeologie en de Angelsaksische periode in Engeland.

Noten

- 1 *Erasmus en zijn tijd, Catalogus 1* (Museum Boymans-van Beuningen; Rotterdam 1969) nr. 269.
- 2 T.J. Hoekstra, 'Erasmus', *Archeologische en bouwhistorische kroniek van de gemeente Utrecht* 1988, 157.